

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ

Собкевич О. В., *центр економічних і соціальних досліджень НІСД*

Втрати у промисловості України¹ внаслідок повномасштабної російської воєнної агресії нараховують щонайменше 426 великих і середніх підприємств, що були пошкоджені або зруйновані. Серед галузей найбільше постраждала металургія. Зокрема, зруйновано три підприємства, які є найбільшими в переліку пошкоджених / зруйнованих – ПрАТ «Металургійний комбінат “Азовсталь”», ПрАТ «ММК ім. Ілліча» та ПАТ «Авдіївський коксохімічний завод». Серед регіонів найбільше постраждала Донецька область, на неї припадає майже половина загальної суми прямих збитків підприємств. Також чималі втрати в Харківській, Луганській та Київській областях.

У 2022 р. промислове виробництво скоротилося на 36,7 %. Проте вже у 2023 р. вдалося започаткувати відновлювальний тренд у промисловості, що стало можливим завдяки попиту на внутрішньому ринку (у т. ч. на продукцію для потреб ЗСУ та для інфраструктурної відбудови країни), поліпшенню забезпечення електроенергією споживачів, релокації виробництв, лібералізації доступу українських товарів на ринки інших країн, зокрема ЄС, диверсифікації шляхів експорту українських товарів. За підсумками 2023 р. промислове виробництво зросло на 6,8 % порівняно з 2022 р., а у I півріччі 2024 р. – на 8,1 % порівняно з відповідним періодом попереднього року (*рис.*). При цьому у переробній галузі за підсумками шести місяців 2024 р. зафіксовано зростання на 11 %, у добувній – на 5,6 % до відповідного періоду 2023 р.

---

¹ Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf /

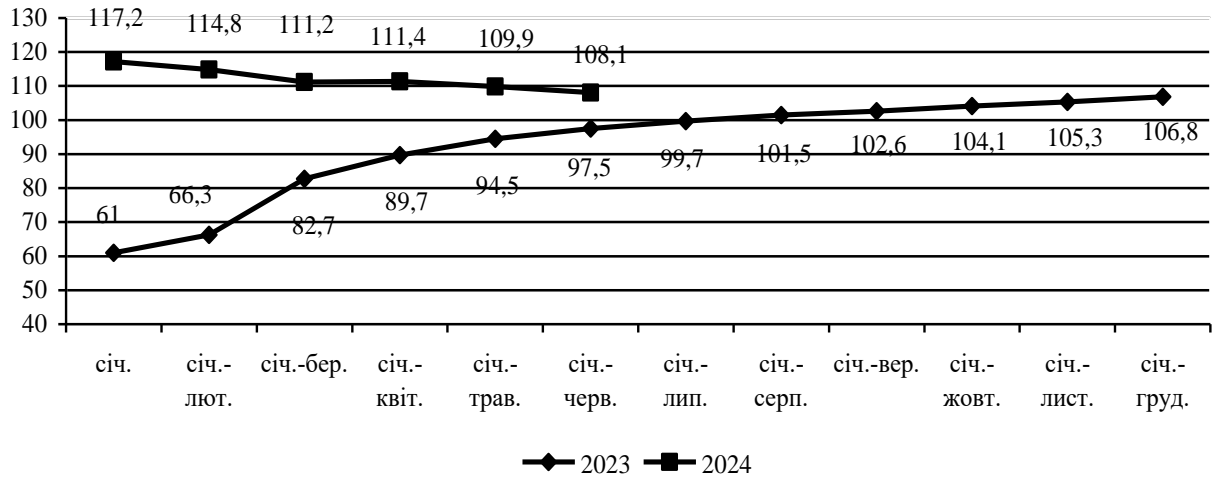

Рис. Індеси промислового виробництва в Україні у 2023 – 2024 рр.,
% до відповідного періоду попереднього року

За підсумками шести місяців 2024 р. порівняно з аналогічним періодом попереднього року зростання в **металургії** становило 29,8 %. За даними ОП «Укрметалургпром», за січень – вересень поточного року виробництво чавуну зросло на 21,9 %, прокату – на 22,7 %, сталі – на 28,2 %². У світовому рейтингу виробників чавуну Україна за підсумками січня – вересня 2024 р. піднялася на 13 місце порівняно з 16-м у 2023 р., у рейтингу виробників сталі – на 20 місце порівняно з 24-м у 2023 р.³.

Відновлення в металургійному виробництві підтримувалося стабільним функціонуванням морського коридору, що дало можливість збільшити експорт металопрокату за дев'ять місяців 2024 р. на 55,1 % порівняно з відповідним періодом 2023 р. (з 2142 тис. т до 3323 тис. т). Частка експорту в обсягах виробництва металопрокату зросла за цей період з 54,5 % до 68,9 %⁴. За даними Держмитслужби, основними експортними ринками для українського металопрокату в січні – вересні 2024 р. є країни ЄС (69,6 %), Африки (11,7 %), інші країни Європи (7,6 %).

Внутрішній попит на продукцію галузі активно підтримують у будівництві, гірничо-металургійному комплексі (ГМК), машинобудуванні, зокрема в оборонно-промисловому комплексі (ОПК).

Зростання в будівництві тривало за рахунок високого бюджетного фінансування відновлення пошкодженої внаслідок бойових дій критичної інфраструктури, капітальної відбудови, а також ремонту дорожнього покриття на

² Результати діяльності металургійної галузі України за 9 місяців 2024 р. URL: <https://www.ukrmetprom.org/rezultati-diyalnosti-metalurgiynoi-47/>

³ Україна у світовому металургійному виробництві за 9 місяців 2024 р. URL: <https://www.ukrmetprom.org/ukraina-u-svitovomu-metalurgiynomu-v-44/>

⁴ Виробництво та споживання металопрокату в Україні за 9 місяців 2024 р. URL: <https://www.ukrmetprom.org/virobnictvo-ta-spozhivannya-metalopro-37/>

аварійних ділянках. Обсяги будівельної продукції за I півріччя 2024 р. зросли на 37,1 % порівняно з I півріччям 2023 р., при цьому будівництво інженерних споруд – на 46,1 %, нежитлових будівель – на 31,6 %, житлових будинків – на 16,8 %. Як наслідок, будівельні проекти стали драйверами зростання попиту на арматуру, катанку, оцинкований прокат, фасонний прокат (балки, кутники, швелери). Видобувні підприємства ГМК залишаються одними з найбільших споживачів металопродукції – цінова привабливість залізородної сировини на зовнішніх ринках і відкриття морського коридору сприяли збільшенню завантаження підприємств, які потребували металопродукції у виробничих процесах (зокрема куль сталевих, що мелють). Активізація залізничного машинобудування (виконання контрактів ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод» на поставку пасажирських вагонів для Укрзалізниці) стимулювала попит на листовий прокат. Постійно зростає попит на металопродукцію з боку ОПК, де використовуються інструментальні швидкорізальні марки та жаростійкі сплави.

У *машинобудуванні* за результатами шести місяців 2024 р. відбулося зниження виробництва на 0,9 % порівняно з відповідним періодом 2023 р. переважно внаслідок проблем з доступом підприємств до електроенергії (тривалих відключень споживачів від енергопостачання). Це найбільше вплинуло на енергоємні виробництва, потреби яких складно забезпечити засобами автономного живлення (важке машинобудування). Водночас державне, зокрема й оборонне, замовлення сприяло збільшенню виробництва транспортних засобів (залізничних локомотивів і рухомого складу – на 13,7 %, військових транспортних засобів – на 7,9 %).

Оборонна промисловість залишається одним із найбільших рушіїв відновлення економіки, потреби ЗСУ у військовій техніці дедалі частіше задовольняються зразками українських виробників. Так, за шість місяців 2024 р. Міноборони України допустило до експлуатації майже 480 нових зразків озброєння та військової техніки, з яких близько 290 зразків – вітчизняна продукція. Активне виробництво відбувається за напрямками: бронетехніка; морські й радарні системи; високоточне озброєння; боєприпаси; авіабудування; авіаремонт⁵. Цьогоріч Україна планує витратити на закупівлю, виробництво та ремонт озброєння понад 265 млрд грн, у пріоритеті – виробництво дронів, снарядів, патронів та броньованої техніки.

Високі врожаї, стабільний внутрішній попит, налагодження експортної логістики (стабільне функціонування морського коридору) підтримують перероблення в *харчовій галузі*, де зростання за шість місяців 2024 р. склало 15,9 %. Найвищими темпами зростали виробництва: цукру (39,4 %); олії та

⁵ Безпілотники, далекобійна зброя та натівські снаряди: що виготовляє Україна під час війни. URL: https://24tv.ua/economy/oboronni-pidpriyemstva-ukrayini-pid-chas-viyini-zasnovano-novi_n2250745

тваринних жирів (37,4 %); з перероблення та консервування фруктів і овочів (30,1 %); з перероблення та консервування риби, ракоподібних і молюсків (10,4 %).

За даними асоціації «Укроліяпром», в Україні виробництво соняшникової олії в 2023/2024 маркетинговому році (МР) зросло на 13,7 % – до 6,6 млн т, а експорт збільшився на 17 % – до 6,2 млн т. Крім того, українські виробники досягли успіху в переробці інших олійних культур. Уперше в історії країни було перероблено 1 млн т ріпаку, а експорт ріпакової олії досяг рекордних 424 тис. т. Виробництво соєвої олії та шроту зросло на 22 % та 29 % відповідно⁶.

За даними асоціації «Укрцукор», у 2023 / 2024 МР в Україні вироблено 1826 тис. т цукру, внутрішнє споживання склало 921 тис. т, експортовано 692 тис. т (з них до країн ЄС – 77 %). Найбільшими споживачами українського цукру в ЄС є Італія, Болгарія, Угорщина і Румунія⁷. Обмеження експорту цукру до ЄС (у 2024 р. встановлено квоту в розмірі 320 тис. т) спонукає українських виробників розширювати географію і опрацьовувати нові маршрути поставок. Так, компанія «Волинь – Зерно – Продукт» розглядає можливість організувати перевезення цукру через Європу транзитом і відвантаження на судна для експорту на азіяський ринок; «Астарта» першою серед українських компаній завантажила і відправила судно з 3 тис. т цукру до Північної Африки⁸.

Виробництво *хімічних речовин і хімічної продукції* за шість місяців 2024 р. зросло на 3,9 %, *гумових і пластмасових виробів* – на 7,5 %. Станом на 01 вересня 2024 р. у хімічній промисловості функціонує близько 3600 підприємств, або майже 50 % від загальної кількості зареєстрованих на цю дату (7500). При цьому на повну потужність працюють не більше 10–15 % великих та середніх підприємств, які забезпечують майже 80 % випуску хімічної продукції та хімічних речовин.

Незважаючи на воєнні ризики, хімічна галузь зберегла суттєву частку свого потенціалу і стійкість завдяки адаптації та стабілізації роботи підприємств, а також внутрішньому споживчому попиту. Позитивною тенденцією стало зростання обсягів виробництва гумових і пластмасових виробів, що змінило структуру галузевого виробництва на користь більш високотехнологічної продукції кінцевого призначення (у січні – вересні поточного року частка гумових та пластмасових виробів у структурі реалізації вітчизняної хімічної продукції перевищила 50 %). Утім, цей сектор практично повністю працює на імпортній сировині (її частка у виробництві становить 95–96 %), адже в Україні практично не здійснюється випуск первинних пластмас⁹.

⁶ Україна різко наростила виробництво та експорт соняшникової олії. URL: <https://112.ua/ukraina-rizko-narostila-virobnictvo-ta-eksport-sonasnikovoi-olii-40858>

⁷ В Мінагрополітики обговорили розвиток цукрової галузі. URL: <http://ukrsugar.com/uk/post/v-minagropolitiki-obgovorili-rozvitok-cukrovoi-galuzi>

⁸ Уряд ввів нульову квоту на експорт цукру до Євросоюзу. URL: <https://latifundist.com/novosti/64672-uryad-vviv-nulovu-kvotu-na-eksport-tsukru-do-yevrosoyuzu>

⁹ Аналітична оцінка ситуації у хімічній промисловості України та на внутрішньому товарному ринку хімічної продукції за підсумками січня–вересня 2024 року, «Черкаський НДІТЕХІМ». URL: http://www.niitehim.ck.ua/wp-content/uploads/2024/10/HPU_vyp.3_2024.pdf

Високий попит українських аграріїв на засоби захисту рослин і добрива підтримує відповідні виробництва. У цьому секторі спостерігається інвестиційна активність – у квітні поточного року «Group DF International» спільно з південно-корейською «Hyundai Engineering» підписали масштабну угоду про будівництво хімічного хабу (індустріального парку) у м. Рівне. Проект передбачає будівництво заводів із виробництва зеленого аміаку та водню на основі відновлюваних джерел електроенергії, а також нових підприємств і виробничих майданчиків з виробництва азотних добрив та похідних хімічних продуктів¹⁰.

Стабільно працюють також хімічні підприємства, які виконують оборонні замовлення або випускають продукцію для відновлювальних робіт (будівельні пластмасові вироби, текстильні хімічні матеріали, хімічні речовини подвійного призначення тощо).

Тривалий період на ринку хімічної продукції зберігається висока імпортозалежність; у період повномасштабної війни ситуація загострилась – унаслідок руйнувань підприємств і зупинок виробництв втрачені товарні позиції швидко заміщуються імпортною продукцією. У січні – вересні 2024 р. частка імпорту у внутрішньому споживанні становила 77 %, сукупна частка двох основних країн-імпортерів хімічної продукції до України (Китаю та Польщі) була 23 %¹¹.

Виробництво *іншої неметалевої мінеральної продукції* зросло на 19,9 %. Так, виготовлення вогнетривких виробів збільшилося на 38,2 %; виробів з бетону, гіпсу та цементу – на 25,1 %; цементу, вапна та гіпсових сумішей – на 24 %; будівельних матеріалів із глини – на 22,9 % (зокрема цегли, черепиці – на 49,9 %). Ресурси галузі мобілізовані в основному для задоволення потреб внутрішнього ринку в новому будівництві, відбудові й реконструкції, які відбуваються завдяки реалізації державних програм «Доступні кредити 5–7–9 %», «ЄОселя» та «ЄВідновлення».

Зокрема, цементна галузь здатна повністю задовольнити сучасний попит споживачів, а також потреби повоєнної відбудови. Для цього плануються проекти інвестицій у клінкерні печі, модернізація наявних потужностей, введення в дію додаткових потужностей (використання резервних печей мокрого способу)¹². Попит на газобетон формується наразі з боку багатоквартирного житлового будівництва, тоді як основні споживачі цієї продукції – фізичні особи – здебільшого припинили реалізацію будівельних проєктів. На зростання попиту позитивно вплинуло б

¹⁰ Олігарх-втікач збудує з корейцями у Рівному «Хімічний індустріальний парк». URL: <https://rivnepost.rv.ua/news/oliharkhvtikach-zbudue-z-koreytsyami-u-rivnomu-khimichniy-industrialniy-park>

¹¹ Аналітична оцінка ситуації у хімічній промисловості України та на внутрішньому товарному ринку хімічної продукції за підсумками січня-вересня 2024 року. ДП «Черкаський НДІТЕХІМ». URL: http://www.niitehim.ck.ua/wp-content/uploads/2024/10/HPU_vyp.3_2024.pdf

¹² Качур П. Цементна галузь: роль у відновленні країни та розвитку економіки України. *Prof Build*. 2024. № 4(40). С. 2–4. URL: <https://ukrcement.com.ua/novini/841-pavlo-kachur-tsementna-haluz-rol-u-vidnovlenni-krainy-ta-rozvytku-ekonomiky-ukrainy-prof-build.html>

розширення держпрограми «Оселя» на малоповерхові проєкти невеликих девелоперів, оскільки до війни цей сектор був основним споживачем газобетону¹³.

Стабільний внутрішній попит та поживлення зовнішньоекономічної діяльності сприяли збільшенню виробництва у *фармацевтичній галузі* – обсяг виготовлення основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів збільшився на 6,8 %. За підсумками дев'яти місяців 2024 р. загальні обсяги продажу товарів аптечного кошика становили 139,7 млрд грн, що на 18,3 % більше порівняно із аналогічним періодом минулого року. У структурі роздрібної реалізації товарів українського та зарубіжного виробництва спостерігається збільшення частки вітчизняних препаратів у грошовому вираженні порівняно з показниками за аналогічний період 2023 р. (37 % проти 36,5 %)¹⁴. Важливим чинником відновлення фармацевтичної галузі стало збільшення кількості аптечних закладів, що працюють (протягом I півріччя 2024 р. відкрито 336 аптек), що зумовлено відносною стабілізацією безпекової ситуації в більшості регіонів країни.

Експорт товарів фармацевтичної галузі зріс за вісім місяців 2024 р. на 17,3 % порівняно з відповідним періодом 2023 р. З початку повномасштабної війни українські компанії активно освоюють ринок ЄС для поставок своєї продукції – за підсумками I півріччя 2024 р. частка фармацевтичної продукції, експортованої до ЄС, становила 27,4 % від загального виробленого обсягу (у 2023 р. – 20,9 %; у 2022 р. – 16,4 %; у 2021 р. – 6,7 %).

У *легкій промисловості* у I півріччі 2024 р. відбулося падіння виробництва на 3,9 %; у виготовленні одягу – на 10 %; шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів – на 1,1 %; текстильне виробництво зросло на 1,9 %. Негативні тенденції зумовлені: браком іноземних замовлень (які забезпечували роботу значної частки підприємств галузі); перебоями з електроенергією (придбання засобів автономного живлення виробниками галузі, в якій переважають малі та середні підприємства, знижує конкурентоспроможність продукції порівняно з іноземними товарами); дефіцитом працівників (зокрема, технічних спеціалістів – вузькоспеціалізованих інженерів та операторів спецобладнання). Унаслідок браку іноземних замовлень відбувається зростання негативного сальдо зовнішньої торгівлі галузі: у 2022 р. імпорт перевищив експорт у 3,6 раза; у 2023 р. – у 6,9 раза; за вісім місяців 2024 р. – у 3,6 раза.

Утім, у галузі формуються нові перспективні напрями й виробництва, які користуються попитом на внутрішньому ринку та орієнтовані на експорт. Серед таких виробництв – виготовлення *military-продукції* та спецодягу для силових структур (військового, медичного, тактичного та пожежного одягу), вироблення

¹³ В Україні зменшився попит на будматеріали після значного зростання у 2023 році. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2024/09/10/719133/>

¹⁴ Аптечний продаж за підсумками 9 міс 2024 р. URL: <https://www.apteka.ua/article/705902>

домашнього одягу¹⁵. Важливим у розвитку галузі є її зелена трансформація відповідно до стандартів і вимог ЄС щодо поводження з відходами власного виробництва, їх перероблення і повторного використання (відповідні положення зафіксовані в Європейській стратегії текстильної промисловості до 2030 р.). Наразі приклади впровадження зелених практик у галузі є поодинокими, зокрема, через недостатність інформації щодо переваг переходу до виробництва екологічної продукції, інтеграції циркулярних бізнес-моделей до бізнес-операцій, відсутність підтримки таких проєктів на загальнодержавному і муніципальному рівнях.

Отже, у промисловості України у I півріччі 2024 р. зростання відбувалося, але дещо уповільнилося з початку року. Тривалі відключення електроенергії внаслідок масованих атак РФ призвели до гальмування активності в низці енергоємних секторів і галузей, загострилась проблема кадрового дефіциту для всіх без винятку видів діяльності. Подальше функціонування і розвиток промисловості залежать насамперед від: швидкості відновлювальних робіт в енергетичній системі (і, відповідно, наявності / відсутності нових ударів з боку РФ); повернення мігрантів та їхньої економічної реінтеграції; залучення наявної робочої сили до економічної діяльності (зокрема працевлаштування ВПО, молоді, жінок, осіб літнього віку) у спосіб навчання, підвищення кваліфікації, перекваліфікації тощо. Не менш важливими напрямками є дальше розширення експортних можливостей для підприємств, пришвидшення євроінтеграційних процесів, а також продовження адаптаційних змін на мікрорівні в умовах наявних проблем та обмежень.

---

¹⁵ Дослідження текстилю, одягу, шкіри та взуття в умовах повномасштабної війни. URL: <https://ukrlegprom.org/ua/news/doslidzhennya-tekstylyu-odyagu-shkiry-ta-vzuttya-v-umovah-povnomasshtabnoyi-vijny/>